

Określony w tej pracy stosunek liczby atomów ^{129}I : ^{127}I w tarczycach jeleni był podobny do wartości obserwowanych w Szwecji w latach 1988-1989 i o rząd większy niż obserwowany po awarii czarnobylskiej w Niemczech (Dolna Saksonia) i w Japonii (Chiba).

Literatura

- [1]. X.Hou, A.F.Malencheko, J.Kucera, H.Dahgaard, S.P.Nielsen, Iodine-129 in thyroid and urine in Ukraine and Denmark, Sci. Total . 302,63-73,2003.
- [2]. Y.Muramatsu, S. Yoshida, Determination of ^{129}I and ^{127}I in environmental samples by neutron activation analysis (NAA) and inductively coupled plasma mass spectrometry (ICP-MS), J. Radioanal. Nucl. Chem., Articles 197, 149-159, 1995.

*) Autorzy wyrażają podziękowanie Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych i Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Lublinie i Białymstoku za pomoc w pobraniu tarczyc zwierząt.

Praca finansowana przez MEiN w ramach dotacji statutowej.

1.3 OPRACOWANIE MODELI OCENY DAWEK DLA ORGANIZMÓW STANDARDOWYCH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA ŚRODOWISKA LĄDOWEGO I WODNEGOW POLSCE

P. Krajewski, L. Rosiak, M. Suplińska

W ostatnich latach wzrosło zainteresowanie ideą stworzenia nowego systemu ochrony radiologicznej, który ustalałby normy ryzyka radiacyjnego nie tylko dla człowieka, lecz również dla otaczającej go flory i fauny. Od 2000 roku prowadzi się na świecie konsekwentne działania, aby wypracować kompleksowy system ochrony przed promieniowaniem jonizującym wszystkich żywych gatunków. W 2002 roku, Międzynarodowa Komisja Ochrony Radiologicznej ICRP, światowy autorytet w tej dziedzinie, wydała raport sugerujący zmianę obowiązującego obecnie systemu ochrony radiologicznej (ICRP 2002), a w roku 2005 raport zawierający propozycje referencyjnych gatunków¹ (ICRP 2005).

W 2002 roku US. Department of Energy, (USDOE, RAD-BCG CALCULATOR RELEASE 2 DOE-STD-1153, 2002) wprowadził „standardowe limity dawek” dla ochrony populacji wszystkich żywych organizmów równe: 3600 mGy-rok⁻¹ dla populacji roślin i zwierząt wodnych oraz 360 mG-rok⁻¹ dla zwierząt lądowych. Limity te są odpowiednio około 1000; 100 razy większe od przeciętnej dawki dla człowieka oraz stanowią odpowiednio 1/2; 1/20 tzw. dawki połowicznej śmiertelności dla ssaków LD₅₀. W Europie trwają intensywne prace w ramach międzynarodowych programów wspieranych przez Unię Europejską: FASSET EC (2001-2003), ERICA (2003-2007).

Od 2003 roku CLOR uczestniczy w badaniach programu ERICA.

¹ Organizmy referencyjne to typowi przedstawiciele roślin i zwierząt, których ocenione ryzyko radiacyjne będzie stanowiło wskaźnik narażenia pozostałych gatunków

Omawiany temat jest kontynuacją prac prowadzonych w CLOR w latach 2000-2004, i obejmuje:

- opracowanie i adaptację na podstawie dostępnych danych światowych metod obliczeniowych pozwalających na określenie mocy dawek od promieniowania jonizującego otrzymywanych przez florę i faunę lądową i wodną w Polsce,
- weryfikację obliczeń modelowych w wybranych komponentach fauny i flory z danymi pomiarowymi,
- porównanie wyników obliczeń mocy dawek z zalecanymi normami.

Otrzymane oceny dawek pozwolą na określenie narażenia, jaki dla środowiska stwarza planowana w Polsce energetyka jądrowa, co więcej umożliwią „dowód explicite”, jak duży margines bezpieczeństwa dla środowiska zapewnia energetyka jądrowa w porównaniu z energetyką konwencjonalną opartą na węglu czy ropie.

W 2004 roku opublikowano raport podsumowujący dokonania programu FASSET „Framework for assessment of environmental impact of ionising radiation in major European ecosystems, FASSET Final Report (May 2004), razem z szeregiem załączników zawierających opis i metodykę systemu, współczynniki przeliczeniowe dawek oraz bazy danych spodziewanych efektów promieniowania na środowisko (bazy danych dostępne są również w formie elektronicznej). Powstający obecnie i rekomendowany system UE jest bardziej rozbudowany i skomplikowany niż systemem DOE USA. W systemie UE wycofano się m.in. z ustalania różnych limitów dawek dla fauny wodnej oraz lądowej, stwierdzając jedynie², że próg znamienności statystycznej obserwowanych aberracji chromosomalnych u różnych organizmów wynosi $0.1 \text{ mGy}\cdot\text{godz}^{-1}$ (co stanowi $900 \text{ mGy}\cdot\text{rok}^{-1}$), natomiast zmniejszony wskaźnik reprodukcyjności lub zwiększony wskaźnik zachorowalności danej populacji może wystąpić powyżej mocy dawek $\text{mGy}\cdot\text{godz}^{-1}$ ($9000 \text{ mGy}\cdot\text{rok}$). Znacznie rozszerzono liczbę tzw. organizmów referencyjnych. O ile system DOE USA wyróżniał tylko cztery klasy organizmów żywych: florę lądową, faunę lądową, faunę wodną i faunę przybrzeżną, a system rekomendowany przez ICRP: dwanaście referencyjnych organizmów to system UE wprowadza: 13 referencyjnych organizmów lądowych, 13 referencyjnych organizmów morskich i 12 referencyjnych organizmów śródlądowych. Zwiększono również do 43 liczbę rozpatrywanych radionuklidów włączając m.in. K-40, podczas gdy system DOE USA rozpatruje tylko 23 radionuklidy.

Ponieważ Polska jako członek UE jest zobowiązana dostosować system ochrony radiologicznej zgodnie ze standardami przyjmowanymi w krajach Unii Europejskiej, w 2005 roku podjęto prace w CLOR modyfikujące istniejące modele obliczeniowe oraz przeprowadzono ponowne oszacowania dawek według metodyki zalecanej przez UE. Prowadzono również pomiary stężeń Ra-226, Cs-137 i K-40 w próbkach ryb słodkowodnych (płocie i leszcze) i żab, ponieważ gatunki te należą do organizmów referencyjnych systemu UE. Próbkę pochodziły z wybranych rejonów Woj. Mazowieckiego różniących się skażeniem Cs-137 po awarii w Czernobylu. Wyniki pomiarów przedstawia Tabela 1.

² W części 7 raportu poświęconemu efektom promieniowania

Tabela 1. Stężenie Ra-226, Cs-137 i K-40 w ciele płazów (żaba wodna - *rana esculenta*) w wybranych rejonach Polski

Miejsce pobrania prób	Ilość prób	Masa [g]		Ra-226 [Bq/kg ś.m.]		Cs-137 [Bq/kg ś.m.]		K - 40 [Bq/kg ś.m.]	
		Średnia Zakres		Średnia Zakres		Średnia Zakres		Średnia Zakres	
		min	max	min	max	min	max	min	max
Żyrardów	9	23.6		0.42		0.68		123.7	
		16.7	34.5	0.1	1.1	0.4	1.1	57	358.3
Pułtusk	4	16.2		0.06		2.0		43.2	
		14.5	19.8	0.03	0.1	1.9	2.1	28.3	65.0
Kozienice	4	18.6		0.16		10.2		74.1	
		17.3	23.6	0.06	0.22	4.1	30.9	48.4	115.0
Razem	17	20.7		0.28		4.9		99.0	
		14.5	34.5	0.03	1.1	0.4	30.9	28.2	358.3

Stężenia Ra-226 i K-40 różniły się znacząco w zależności od osobnika i nie wykazywały korelacji z miejscem poboru próby, stężenia Cs-137 największe były dla osobników z okolic Kozienic charakteryzujących się podwyższonym trzykrotnie opadem Cs-137 po Czarnobylu.

Ocenę dawek rocznych dla organizmów standardowych charakterystycznych dla środowiska lądowego i wodnego w Polsce przedstawia Tabela 2. Ocenę przeprowadzono dla radionuklidów wnoszących największy wkład do dawki całkowitej uwzględniając potas K-40 wg. metodyki rekomendowanej w UE. Maksymalne dawki roczne nie przekraczają 20 mGy, co stanowi 2% progę wykrywalności jakichkolwiek zmian chromosomalnych.

Tabela 2. Ocena rocznych dawek dla standardowych organizmów w Polsce

	K-40 [mGy rok ⁻¹]		Ra-226 [mGy rok ⁻¹]		Cs-137 [mGy rok ⁻¹]		Pu-238 [mGy rok ⁻¹]		Suma [mGy rok ⁻¹]	
	Średnia Zakres		Średnia Zakres		Średnia Zakres		Średnia Zakres		Średnia Zakres	
	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max
Skorupiaki M. Bałtyckiego	5.9		5.1		0.3		0.005		11.3	
	2.1	11.0	3.4	7.7	0.15	0.50	0.003	0.01	5.7	19.2
Ryby M. Bałtyckiego (dorsz, płastuga)	4.6		0.4		0.3		-		5.3	
	1.2	9.3	0.2	0.6		0.5	-	-	1.6	10.4
Gryzonie Park Narodowy Jakuszyce	0.5		3.3		0.6		-		4.4	
	0.1	1.2	0.3	10.0	0.15	2.0	-	-	0.6	13.2
Żaby (Rejon Woj. Mazowieckiego)	0.6		1.2		0.1		-		1.9	
	0.1	1.5	0.3	4.0	0.05	1.6	-	-	0.5	7.1

Prace związane z tym tematem będą kontynuowane w 2006 roku w ramach międzynarodowego programu UE ERICA i obejmują adaptację metod obliczeniowych oraz

prorowadzenie oceny dawek dla wybranych przedstawicieli standardowych organizmów środowiska leśnego.

Praca finansowana przez MEiN w ramach dotacji statutowej.

1.4 BADANIE ZALEŻNOŚCI OCENY NARAŻENIA RADONOWEGO W BUDYNKACH OD ROZKŁADU WIELKOŚCI CZĄSTEK ZWIĄZANYCH Z POCHODNYMI RADONU

K. Mamont-Cieśla, O. Stawarz, L. Kownacka

W dozymetrii radonu stosuje się dwa podejścia do oszacowania radonowej dawki efektywnej od krótkożyciowych pochodnych radonu. Jedno, rekomendowane przez ICRP 65, oparte jest na modelu epidemiologicznym i drugie, rekomendowane przez ICRP 66, wykorzystuje dozymetryczne modele wchłaniania radionuklidów znajdujących się w powietrzu. W podejściu epidemiologicznym stosuje dwa stałe współczynniki konwersji energii potencjalnej α na dawkę oszacowane na podstawie badań epidemiologicznych górników uranowych: 1425 mSv/(Jh/m³) dla fizycznie pracujących i 1100 mSv/(Jh/m³) dla ogólnej populacji. W podejściu opartym na zastosowaniu modeli dozymetrycznych stosuje się współczynniki konwersji ważone ze względu na rozkład średnic aerozoli-nośników pochodnych radonu. Zastosowanie podejścia dozymetrycznego wymaga znajomości oprócz energii potencjalnej α również rozkładu średnic aerozoli. Ponieważ Centralne Laboratorium Ochrony Radiologicznej jest w posiadaniu spektrometru średnic pochodnych radonu zbudowanego z baterii dyfuzyjnej i impaktorów, podjęto pracę mającą na celu porównanie dawek radonowych w domach w kilku rejonach Polski oszacowanych na podstawie tych dwu koncepcji.

W przypadkowo wybranych pomieszczeniach i na otwartej przestrzeni, w sześciu różnych rejonach Polski, wykonano pomiary następujących wielkości fizycznych:

- stężenia radonu za pomocą monitora AlphaGUARD,
- stężenia energii potencjalnej α krótkożyciowych pochodnych radonu oraz
- rozkładów średnic α -aktywnych cząstek - nośników pochodnych radonu - za pomocą spektrometru średnic pochodnych radonu RPPSS.

W sumie wykonano pomiary w 56 punktach pomiarowych w 39 domach oraz w 4 punktach na dworze.

Na podstawie wykonanych pomiarów obliczono dawki efektywne od radonu dla osób pracujących fizycznie (Occ) i dla ogólnej populacji (Env) w oparciu o dwie koncepcje: epidemiologiczną i dozymetryczną. W poniższej tabeli zebrano zakresy zmierzonych i obliczonych w 57 punktach pomiarowych w domach i w 4 punktach na dworze : stężenia radonu, energii potencjalnej α (PAEC), frakcji wolnej f_p (cząsteczki o średnicy <10 nm), współczynników równowagi F, rocznych dawek obliczonych wg modelu dozymetrycznego oraz stosunków dawek oszacowanych na podstawie modelu dozymetrycznego do dawek obliczonych przy użyciu koncepcji epidemiologicznej dla pracujących fizycznie k_O i dla populacji k_E :